

Det frie ord

Taler

Toralv Øksnevad

Dato

16 oktober 1941

Sted

London Radio

- 1 I disse dager for et år siden forlot den amerikanske korrespondent William Shirer Berlin. Han skrev i sin dagbok at han trodde at han inntil da hadde kunnet gjøre noen nytte for seg ved å tale i amerikansk kringkasting fra Berlin, men nå var det blitt aldeles håpløst. Både de militære og de politiske sensorer
- 5 forbød ham å si noe til Amerika som kunne virke ugunstig for naziststyret. Om luftangrepene måtte han fortelle det som var helt uriktig, eller helt la være å nevne dem. Jeg valte som regel det siste alternativ, skriver han, men han følte at det var liksom uærlig som det første. Han kunne kort sagt ikke få lov til å skildre forholdene slik som de var. Nazistene måtte ikke kalles nazister, en invasjon
- 10 måtte ikke betegnes som en invasjon. Han kunne få gjengi de offisielle kommunikéer, som var løgn, skriver han. Selv noen av de tyske sensorene kunne ikke begripe at han gad fortsette, og han innrømmer at han hadde fått et så dypt og brennende hat til alt det nazismen begår, at livet i Berlin alltid hadde vært en plage for ham. Og han slutter med å si: «I Europa teller ikke den enkeltes
- 15 personlige liv lenger - og noe menneskeverdig liv har jeg ikke kunnet føre siden krigen begynte.» Slik taler en mann som hele tiden har vært gjenstand for særskilt hensynsfullhet, fordi han hører hjemme i De forente stater. Hvordan livet arter seg for en tysker som ennå har noen æresbegreper i behold - og hvordan det arter seg for folk i de hårtatte land - det er det ikke nødvendig å si
- 20 mange ord om.

- Jeg fikk i dag en hel del norske aviser fra 25. og 26. september, da Terbovens konstitusjon feiret sitt årsminne i Norge. Jeg festet meg ved den overskrift som fylte hele siden i Fritt Folk: «Ett års marsj mot selvstendigheten.» Lakeiene
- 25 oversetter ofte så dårlig fra tysk at de kommer i skade for å si sannheten. Mot selvstendigheten har alt deres arbeid gått. Herr Terboven gjengir på ny sin unnskyldning for den svindelen han begikk den 25. september i fjor, da han forsøkte å dekke de underslag av sannheten som han hadde begått overfor hver enkelt stortingsgruppe og overfor visse medlemmer av stortingets presidentskap.

Han feiret årsdagen med en stor nådesakt: De herrer statsråder skulle heretter få lov til å kalles ministre. Man ser av pressen at den har fått pålegg om å berømme dette enestående vitnesbyrd om Reichskommissarens varme interesse for Norges frihet, og det er en stor fornøyelse å se hva pressen har prestert i retning
35 av å gjøre det innlysende at Terbovens nærmeste redskaper har fått et nytt sett av keiserens nye klær.

En statsråd er som bekjent i norsk språkbruk minister, eller statsråd, alt etter som det passer den enkelte å bruke ordet. Man kan med like stor rett si
40 kirkestatsråden som kirkeministeren. Men hvilken realitet dekker herr Terbovens nye titler? Fritt Folk gir forklaringen: «At vårt ansvar ikke rekker lenger enn til den beskjedne innsats å assistere Reichskommissaren under hans ledelse av landets styre er like bedrøvelig for oss som for enhver annen nordmann.» Nei, det er ikke bedrøvelig for noen nordmann at Hagelin, Lie,
45 Riisnæs og de andre ikke er utrustet med noen annen myndighet enn den å assistere en tysk forbryter under hans ledelse av marsjen mot Norges selvstendighet. Det som er bedrøvelig er at han overhodet kan finne innfødte hjelpesmenn under arbeidet med å oppheve enhver rettssikkerhet og enhver humanitet under administrasjonen av vårt land. Det som er bedrøvelig, er at
50 denne samling feige forbrytere går Reichskommissaren til hånd for å sikre seg at det skal bli sult og nød i vårt land og at pøbelen skal få uinnskrenket myndighet. Det som er bedrøvelig, er at tidligere nordmenn mottar titlen minister av en tysk bøddel, hvis første oppgave som tysk kommissar i Norge var å prøve å rive i stykker landets frie forfatning.

55 For å ha framgang under marsjen mot Norges selvstendighet har de selvfølgelig kneblet det frie ord. Undertrykkelse og løgn har ingen farligere fiende enn ytringsfrihet. De må sette all verdifull litteratur på svartelisten. De må kneble pressen, de må hindre at sannheten kommer inn i hjemmene ved
60 kringkastingens hjelp. De må gi fritt spillerom for falske rykter og for offisiell tysk løgn.

Under dette arbeid assisterer herr Terbovens norske ministre. Selv om de får et von foran navnet sitt, og selv om stats-sekretæren får lov å skrive sitt navn
65 Vogelsang, vil det ikke dekke over den enkle sannhet som Fritt Folk har slått fast, at disse herrer ikke har noen annen myndighet enn den som går ut fra hr. Terboven.

70 Jeg så i Amerika en rapport som var kommet fra kringkastingsunionen, den som
før hadde medlemmer fra frie land, og hvor jeg så mange ganger har møtt. Her
ble det fortalt at unionen hadde holdt møte og at en rekke medlemsstater var
representert direkte eller indirekte. Fra Norge var det lagt fram en rapport om
75 det strålende oppsving det var kommet i lyttingen i Norge. Okkupasjonsmakten
hadde satt i gang en iherdig propaganda for at folk skulle skaffe seg apparater. Så
sent som i sommer var det at denne rapporten var lagt fram. Nå er det en
forbrytelse å være lytter i Norge, hvis man er nordmann. Selv et medlem av NS
må erklære på det som kalles ære og samvittighet, at han ikke skal lytte til
sannheten fra London, hvis han skal gjøre seg håp om å få ha et apparat.
80 Dessuten må han bevise at han har tegnet abonnement på Fritt Folk. Det kan
ikke framføres noe mer avgjørende bevis enn disse for at tyskerne innrømmer at
det norske folk er ganske uimottagelig for tysk propaganda. Det er revnende
likegyldig om man fortsetter å snakke i Oslo radio eller ei. Hvis en norskfødt
nazist beholder et radioapparat er det av andre grunner.

85 Den samme skjebne rammer den del av pressen som blir ledet av forrædere. En
av de mest typiske av disse, Kringlebotten, som hver dag besudler Stavanger
Aftenblads gode navn og rykte, må gå en kombinert trusel- og tiggingang til
bladets tidligere annonsører. Han kom inn til en forretningsmann, som sa at når
90 han ikke averterte i bladet lenger så var det fordi det hadde tapt sin utbredelse og
fordi han ikke hadde noe å selge. Kringlebotten klaget over at han hadde tapt $\frac{3}{4}$
av sine abonnenter og spurte hva forretningsmannen ville gjøre hvis han var i
hans stilling. «Da ville jeg sette meg ned og tenke over hva galt jeg har gjort mot
mine kunder,» svarte mannen.

95 I et herred lenger nord på Vestlandet er det 3000 innbyggere. Av dem er presten,
lensmannsfullmektigen og en handelsmann medlemmer av NS. Bare
handelsmannen er innfødt i bygda. Dette herred med 3000 innbyggere kan
dessuten mønstre 1 hirdgutt, og hans søster har forbindelse med tyskere. Det
100 sies at den rampungen som har sluttet seg til hirden akter å bli prest. Mer er det
ikke å si av vondt om denne typiske Vestlandsbygd, hvis det da ikke skulle være
at handelsmannen hadde hjelp under sin angivervirksomhet av en kvinne som er
på fattigkassen. Det er som sagt en del nervøsitet blant de tyskere og norskfødte
tyskere som deltar i marsjen mot Norges selvstendighet. Et sted nord for Bergen
105 ble det stor ståhei blant tyskerne da det fra luften ble observert noen kabler som
noen gutter hadde moret seg med å stille op som om de var luftskyts. Det ble
uttrykking både av fly og tropper. Men representantene for herrefolket nekter

110 seg ingenting. I Sogn - og sikkert mange andre steder - har de tatt 6 uker gamle
griser til å delikatere seg med. Man har ikke tid til å vente til de blir større så de
kunne mette flere. I byer og tidligere tettbebyggelser som tyskerne har lagt i
grus, går de og snuser i kalde brakker for å se om det er noen ulltepper å stjele. På
toppen av alt dette sitter herr Reichskommissaren og de herrer ministre, som har
115 det nokså tunge ansvar at de yter den beskjedne innsats de kan for å assistere
fienden.

I sin tale i juli i fjor sa Hitler at nordmennene hadde forsvart seg med stor
tapperhet. Med dette siktet han ikke til noen forræder. De forrådde og forråder
sitt land med stor ynkelighet. Men det norske folk vil vedbli å forsvare seg med
120 stor tapperhet. Det vil ikke la seg drive inn i noen overilte handlinger. Det vil
vise herrefolket at dets moral er så fast at det kan tåle alt og overleve alt.
Sannheten og retten skal i det lange løp seire over mørkemakter, og hvert norsk
barn og hver voksen nordmann skal ha sin evige andel i den seieren.

125

Kilde

Toralv Øksnevad: Det lå i luften, Oslo 1946, s. 43-46

130

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-frie-ord>

135

140

145